

NÉGY ÉVTIZED SZOLGÁLATBAN

Beszélgetés dr. Horváth Istvánnal

Nógrád megye története, Mezsgyén állva, Történelmi tükröcserepek, Forrongó XX. század Nógrádban – könyv, esszé és még több más – itt nem idézett – dolgozat címe jut eszembe, amikor a megbeszélte interjú elkészítésére dr. Horváth István lakása felé buszozok, át Salgótarjánon. Át a városon, amely sokszínű, s amelynek arca van, mint az ott élő embereknek. Ezt a szimbiózist – települést és lakóit – vizsgálja előszeretettel interjúalanyom általában is. Mint ahogy szerepel kutatásában a politikai konfliktushelyzetek sora, s benne maguk a szereplők, politikusok és közéleti személyiségek, kiknek pályaképet, életútját, karriertörténetét is igyekeznek megrajzolni. Ezeket sohasem statikusan, sokkal inkább a történelem folyamatában, tágabb környezetében, nagyobb összefüggésekben szemléli. Mindig a minőséget mérve, az értékeket keresve.

Dr. Horváth István – aki képzettségét tekintve magyar-történelem szakos tanár – tanulmányai befejezése után először tanított, aztán könyvtárosként, majd a kultúra különböző irányítóposztjain dolgozott, miközben mindvégig történészként is tette dolgát.

– Egy ember életútját, munkásságát – úgy gondolom – érdemes időrendben áttekinteni, talán úgy követhetőbb. Ezzel együtt azonban megadatik nekünk a csapongás szabadsága is. Mégis, most javasolom, kezdjük a gyermekkoroddal, a családdal, ezek meghatározóak az ember életében.

– Rendben, magam is így gondolom. Tehát: 1939-ben láttam meg a szép alföldi napvilágot, ugyanis Kocséron, egy kis faluban születtem, amely Nagykőrös és Tiszakécske között helyezkedik el. Öten voltunk testvérek, én voltam a legkisebb, az utolsó a sorban. Édesapám – sőt apai nagyapám is – juhászember volt, édesanyám pedig otthon nevelt bennünket, szép dalokra tanított, emlékszem nagyon jó énekhangja volt. Apámat 1916-ban behívták katonának, később fogságba esett, és csak 1921-ben jött haza. A sok viszontagság mellett annyi haszna volt a fogságból, hogy jól megtanult oroszul, amit aztán – ilyen a sors – éppen a II. világháborúban tudott tolmácsként kamatoztatni.

– Milyen körülmények között éltetek?

– Szüleimtől tudom, hogy nem volt könnyű a mindennapi élet. Apám a háborús kötvényekbe fektetett örökségét elveszítette. Egyébként 15-en vol-

tak testvérek. Amikor hazajött a frontról, idénymunkából élt, majd 1931-ben a helyi általános iskolában sikerült elhelyezkednie takarítóként, illetve fűtőként, innen is ment nyugdíjba.

– *Milyen szellemi, erkölcsi értékeket kaptál a családi házban, illetve a szüleidtől?*

– Apámnak közvetlen élményei és benyomásai voltak a tanítókról. Úgy gondolta, belőlem is tanító legyen, de olyan tanítót álmodott meg, aki különb mint az ottaniak. Apám racionálisan gondolkodó ember volt, fejlett kritikai érzéssel megáldva. Szóval neki szíve-vágya volt, hogy tanító legyek, és nagyon boldog volt, amikor egyetemre kerültem. Apámtól tehát inspirációt kaptam, és talán örököltem is tőle – ha szabad ezt mondanom – józanságát, racionalitását, talán kritikai érzékét is.

Édesanyámtól különös – máig kézzelfogható – értékeket kaptam: könyveket. Igen, nagyon sok könyvet hozott nekem a falusi paptól és másoktól. Így aztán már általános iskolás koromban mindenfélét olvastam, azt is mondhatnám, hogy anyámtól a könyv szeretetét – ha közvetve is – örököltem. Amikor felvettek a gimnáziumba, még több olvasnivalót kaptam. Tehát röviden ez volt az én családi „örökségem”, és ami még ezektől is fontosabb: erkölcsi, magatartásbeli, felfogásbeli mintákat, kapcsolatrendszer kialakításával összefüggő értékeket.

– *Megosztanád velünk iskolai élményeidet, ott kapott szellemi „örökségedet”?*

– Mindegyik iskolámban nem csak épültem, de jól is éreztem magam, talán hoztam is magammal valamit! Általános iskolába – mi sem természetesebb! – Kocséron jártam. Nagyban elősegítette a tanulásomat, amit már említettem, hogy nagyon sokat olvastam. Az általános iskola után természetes volt, hogy a Nagykőrösi Arany János Gimnáziumban tanulok tovább. Voltak kedvenc tantárgyaim: a földrajz, a magyar, a történelem. Nem voltam kitűnő tanuló, de könnyen és jól ment a tanulás. A történelem volt egyébként az egyetlen tantárgy, amelyből mindig jeles volt a bizonyítványom.

– *Lehet, hogy nem is véletlenül lettél történész?*

– Elképzelhető. A gimnázium, ahová egyébként 1954–1958 közötti években jártam, a debreceni egyetemnek volt hajdan a filiáléja. Ez – jó értelemben – rányomta a bélyegét a gimnázium szellemiségére, hiszen Debrecen a magyar nyelv, a magyar hazafiság, a hazaszeretet őrzésének és ápolásának fontos bázisa volt. Ez is érződött a kőrösi gimnáziumban. Volt egy kitűnő tanárom – illetve több is, de mindet nem sorolhatom – Horváth Zoltánnak hívták, történelmet tanított, több könyve is megjelent, rendszeresen publikált. Ő döntő hatással volt rám! Nagykőrösről azt hoztam magammal, hogy magyarnak lenni, a magyar nyelvet ápolni, a magyarság gondolatába beazonosulni – az fantasztikus érzés, felemelő dolog.

Majd jelentkeztem a szegedi egyetemre. 1958–1963 között jártam oda, mondhattam magam egyetemi hallgatónak, ami nagyszerű érzés. Szeged nagyon jól fogadta be az egyetemistákat. Mi a kis létszámú évfolyamok közé tartoztunk, 1963-ban az összes szakot beszámítva 63-an végeztünk a bölcsész karon. Következésképpen ismertük egymást személyesen, egytől-egyig a tanárokat, professzorokat nemkülönben. Ez megint csak a közösségi érzés, tudat szempontjából fontos. Nagyszerű volt a légkör, hogy csak egy példát említsek, rendszeresen futballoztunk a tanárokkal. Szegedről a gondolat, a gondolkodás szabadságát, a liberalizmus eszméjét hoztam magammal, szó szerint is, ide Salgótarjánba. Hozzá teszem, hogy Salgótarjánban a sokféleség, a sokszínűség ragadott meg, a szocialisztikus gondolkodás történetileg is igazolható jelenléte. Gyakorlatilag ezek alakították ki egész felfogásomat, világnézetemet, a saját kis gondolati világot.

– *Mielőtt még elvégeznéd az egyetemet, az 1956-os élményeidről szeretnék megkérdezni, mert az „események” ugyan még Nagykörsön találtak meg, hatások bizonyára Szegeden is értek.*

– Egyetemistaként aztán nagyon sokat vitatkoztunk a történelem igazságosságáról, problémáiról, s próbáltuk elhelyezni a történelemben. Ez már az élmény feldolgozása körébe sorolható. Nagyon sok szimpatikus vonást találtunk egyetemistaként az eseményekben, de a terrorisztikus cselekményeket mi leendő történészek, már akkor helytelenítettük. Úgy gondoltam, hogy az történelmi tapasztalat sajnós, hogy aki a fennálló hatalommal szembe kerül, és nem elég erős, az a konfliktus vesztese lesz. A forradalom általában megeszi a gyerekeit, erről a korábbi magyar történelemben is van példa, de a francia forradalom is ezt jelzi.

Ma már én 1956-tal kapcsolatban Göncz Árpáddal értek egyet. Történelmileg is igazolható, hogy mindenkinek megvolt és megvan a saját '56-os története, élménye. Nem lehet az egyiket a másik elé tolni. A magyar fejlődés olyan volt 1953 után, hogy az értelmiségen belül a reformkommunisták voltak a meghatározóak, akik látták a rendszer összes hibáját, és érezték az emberek gondjait is, és ki is mondták azokat. A Petőfi-körös vitákkal kezdetét vette egy gondolkodási szellemű átalakulás.

A konkrét politikai események – elég csak a Rajk-temetésre utalnom – már kifejezték azt az érzelmi állapotot, hogy a tömegek azonosulnak a szükségszerű változásokkal. Ez például azt jelentette, hogy Rákosit el kellett távolítani a hatalomból. A dokumentumokból azért világosan kitűnik: azok a személyiségek, akik az '56-os forradalmi szervezetekben tevékenykedtek – nem szocialista, hanem Rákosi és szovjet ellenesek voltak. Egy olyan szocializmust akartak, amelyből az addigi főszereplőket, és a hozzájuk kötődő kört eltávolítják, másrészt a szovjet katonák jelenlétét megszüntetik.

Emellett azért természetesen Mindszenty József, vagy a független kisgazdapárt akkori vezetői másképpen gondolkodtak. Megint más gondolatok fogalmazódtak meg a „Pesti-srácok” esetében. Tehát a csoportosulások mindegyike különféle utat kívánt kijelölni és bejárni. Ma is úgy gondolom, hogy az akkori világtörténelmi szituációban az 1956-os forradalom és szabadságharc nagyon jelentős esemény volt, és igen komoly figyelmeztetés is egyben nyugatra és keletre egyaránt. A győzelmi esélyeket nem hiszem, hogy utólag mérlegelni kellene, éppen a világhatalmi pozíciók miatt. Azt meg lehet kérdeni, hogy miért nem segítettek. A válasz is adott: mert más volt az érdekük.

– *1963-ban átvette a magyar-történelem szakos diplomádat. Mi történt aztán?*

– Megkeresett a Nógrád Megyei Tanács VB. Művelődési Osztályáról Pál Károly, hogy kellene Salgótarjánba magyar-történelem szakos tanár, és miután világleletemben tanár akartam lenni, gyorsan megegyeztünk, és a feleségemmel együtt – én ugyanis időközben megnősültem –, aki szintén tanár volt, eljöttünk Tarjánba. Emlékszem, 1300 Ft volt a fizetésem. 1963 nyarán, talán augusztusban megérkeztünk, és a Furák Teréz nevű középiskolai kollégium betegszobájába kerültünk átmenetileg, majd albérletbe költöztünk.

– *Hát, ez nem volt egy zenés nyitány.*

– Nem volt az, de én tanítani akartam mindenáron. És azt mondom, hogy akármilyen munkaterületen dolgoztam is, én mindig úgy hittem, hogy ezeket a munkákat tanárként végzem. Akármilyen beszédet kellett mondani, előadást tartani, előterjesztést írni, tanárnak éreztem magam. Sőt, sokszor találkoztam azzal az élménnyel, hogy szorongtam, feszültség volt bennem, különösen, ha egy nagyobb közösséget kellett képviselnem, azt mondtam magamban, gondolj arra, hogy a gyerekek előtt állsz... és rögtön feloldódtam, legalábbis enyhült a feszültség.

– *Hogyan sikerült a beilleszkedés?*

– Engem Tarján az első pillanatban megragadott. Igazából az csak később derült ki, hogy szerencsém volt abban is, megvolt még a régi város küllemében is, a maga lelakottságában. Furcsa módon, érdekes, izgalmas városnak éreztem. Először egy nyugdíjas bányásszal volt szerencsém megismerkedni, aki eljárt énekelni a bányász-kórusba. Benne az öntudat, a valamihez, valakihez tartozás olyan nagyszerű példáját láttam, ami azonnal megragadott.

– *Meddig is tanítottál?*

– Elkezdtem tanítani 1963 szeptemberében a Táncsics Mihály Közgazdasági és Kereskedelmi Iskolában, egy alapjában véve jó, de ellentmondásos testületben. Bajóczy János volt az igazgató, ott tanított például a Bozó Gyuszi is.

A tanév vége felé megkeresett Iványi Ödön, a megyei könyvtár igazgatója, és azt mondta, gyere el hozzám, könyvtárosnak. 1964 nyarán mód-szertanos lettem a könyvtárban. Aztán szép lassan haladtam a ranglétrán fölfelé. Időközben Kojnok Nándi lett az igazgató, én pedig a helyettese voltam, és 1969-ig dolgoztam a megyei könyvtárban.

– *Mit csináltál ez alatt az öt év alatt, azon kívül, hogy a könyvtárban bizonyára jól elváltál.*

– Azon kívül tehát, hogy ott dolgoztam, elvégeztem az ELTE-n a könyvtár szakot. Úgy gondoltuk az igazgatómmal, ha már eljöttünk a könyvtárba, akkor tudjuk már meg, hogy mi is az a könyvtárosi szakma. Beiratkoztunk az egyetemre, és el is végeztük, kaptunk egy újabb diplomát, én pedig 1965-ben le is doktoráltam.

– *Miből írtad a disszertációd?*

– A Tanácsköztársaság történetéből.

– *Miben jeleskedtél még könyvtárosi éveid alatt?*

– 1966-ban kezdődött el a négykötetes Nógrád megyei monográfia írása, összeállítása. Talán a doktorimnak, illetve a témájának is köszönhetően bevettek a csapatba, és megkaptam Nógrád megye 1918–1919-es időszakára vonatkozó fejezet megírását. Ez nagyon komoly munka volt, jó szellemi torna, meg elfoglaltság. De más haszna is volt, jelesül az, hogy megismerkedtem a pesti történészi körrel, aminek aztán a későbbiekben – a kapcsolatok révén – élvezhettem a gyümölcseit. Közben pedig már beindult az 50 éves a város című, 1972-re tervezett jubileumi kötet írása, amiben szintén részt vállaltam, és hát meg is feleltem a várakozásoknak. Az előző monográfia, amiről beszéltem, 1969-ben jelent meg, ez utóbbi pedig a jubileumra.

– *Csak hogy te ekkor már régen nem a könyvtárban dolgoztál, hiszen, mint említetted, 1969-ig voltál ott. Hová léptél innen?*

– A könyvtárból átkerültem a városi pártbizottságra, ahol az agitációs és propaganda osztály vezetésével bíztak meg, amit csak úgy hívtak, hogy agit-prop osztály, később aztán a civilizáltabban hangzó propaganda és művelődési osztály nevet kapta meg.

Itt dolgoztam tehát 1969–1972 közötti időszakban. A város kulturális életének koordinálása, szervezése volt a feladatunk, szorosán együttműködve a városi tanáccsal. Ott akkor egy nagyon jól képzett gárda jött össze, Csík Pál volt a kulturális elnökhelyettes, Csongrády Béla a népművelődési előadó, és hát ott voltak a szervezőkészséggel megáldott intézményvezetők. Kojnokot már említettem könyvtárigazgatói minőségben, Kerekes László lett a Művelődési Központ igazgatója, úgy, hogy lehetett értelmesen dolgozni.

Ez időben megpezdült a város művészeti élete, kulturális tevékenysége. Czinke Ferenc mellett Lóránt János, Mustó János, aztán Iványi Ödön – adódott egy olyan csoport, amely akart valamit, és úgy gondolta, ha összefogunk, akkor lehet is eredményeket produkálni.

– *Nem sok sőt ettél meg a városi pártbizottságon sem, hiszen 1972-ben a megyei tanács kulturális elnökhelyettese lettél.*

– Így igaz. 1972 januártól 1975 szeptemberéig voltam a megyei tanács kulturális elnökhelyettese, 1975-től múzeumigazgató voltam 1982-ig. Ekkor Devcsics Miklós visszahívott a megyei tanács művelődési osztály élére, ahol öt évet töltöttem el. 1987-től elvileg 2001-ig pedig újra múzeumigazgató voltam, innen mentem nyugdíjba. Mondjuk ez volt a pályaképem, ami nagyjából homogénnek tekinthető, hiszen erőteljes kulturális vonalat mutat, azt is mondhatnám, másfelé nem kószáltam el, mindig a kultúra környékén maradtam.

– *Ez rendben is van, de azért ha röviden is, beszéljünk még erről az ingajáratról. Tehát 1972-ben kerültél a megyei tanácsra, innen a pontosan 30 éves ismeretségiink, mert akkor már én egy éve ott dolgoztam. Így azt is tudom, hogy nem a legkedvezőbb légköri viszonyok uralkodtak akkoriban.*

– Sejttem, mire gondolsz. Bizonyára arra, hogy az 1968-ban beharangozott, nagy reményekre jogosító új gazdasági mechanizmus megbukott, a gazdaság súlyát vesztette, a politika pedig különböző áramlatokkal, irányzatokkal terheltté vált. Így volt ez Nógrád megyében is, még ha nem is nagyon szoktak erről beszélni. Az MSZMP szervezeteiben különböző felfogások álltak szemben egymással: a megújulási vágy, az ortodoxia, szélsőbalosság együttesen voltak jelen, s hamarosan kiderült, az utóbbiak bizonyultak erősebbnek.

– *De ott volt Illés Miklós, aki általános elnökhelyettesi rangra emelkedett, és ha néha ordibált is a „kisember”, vele lehetett dolgozni.*

– Én is benne találtam szövetségesre, akinek a racionalizmusa megnyerő volt. Ő mindig azt mondta, hogy mondd világosan, hogy én is értsem, hogy mire és miért kell a pénz? Ha ezt meg tudta magyarázni és indokolni az ember, akkor volt pénz, ha meg nem, akkor nem volt. A jelzett körülmények miatt nem volt könnyű dolgozni, de azért értünk el eredményeket a kulturális szférában is, és azt mondhatom, hogy nincs is nagyon rossz emlékem a tanácselnök-helyetességről.

– *1975-ben aztán múzeumigazgató lettél. Hogyan?*

– Fölkínálták, hogy menjek el a TIT-be, vagy a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem munkásmozgalmi tanszékvezetőjének, vagy legyek múzeumigazgató. Én a múzeumot választottam, és akkor kiröhögtek, mert akkor még nagyon rossz állapotban volt a múzeum, az egykori bányai kórházban.

Amikor odakerültem, nagy lendülettel és lelkesedéssel láttam a munkának, Domonkos Alajos volt az egyik remek segítők, akivel nekikezdünk felépíteni egy múzeumi rendszert. Megyében és munkamegosztásban gondolkodtunk, nemcsak Salgótarján fejlesztését akartuk elérni, hiszen például akkor volt a szécsényi múzeum megnyitása.

A lényeg az, hogy ezt én nagyon szép feladatnak tartottam, komolyan gondoltam, hogy lehet alkotni. S hogy valójában sikerült kialakítani a rendszert, abban persze elődömnök, Molnár Pálnak is nagy érdemei vannak. Ennek a legkiemelkedőbb eredménye az új múzeum megépítése, az új kiállítás megszervezése volt, hogy csak ezt a kettőt említsem. Azt is nagy eredménynek tartom, hogy sikerült egy remek szakemberekből álló gárdát is összehoznom. Szóval ez prosperáló időszak volt 1977-től 1990-ig.

– *Ha kérhetlek, ne ugorjunk megint ekkorát, hiszen 1982-ben, Devcsics Miklós – aki időközben, 1980-ban, ha jól emlékszem, a megyei tanács elnöke lett – hívó szavára a megyei művelődési osztály élére kerültél. Nem sajnáltad otthagyni a művedet, alkotásodat? Mi motivált, amikor igent mondtál?*

– Őszintén szólva persze, hogy sajnáltam. De úgy gondoltam, hogy a művelődési osztály éléről tudom segíteni a beindított folyamatokat, legalább úgy, mint a múzeum igazgatójaként. Másrészt, én már dolgoztam Devcsics Miklóssal együtt, tudtam, hogy jól ki fogunk jönni, és hát azt sem felejtettem, hogy az új múzeumi beruházáshoz komoly támogatást kaptam tőle.

– *A '80-as évek megyei közművelődési, kulturális élete hogyan volt megítélhető, vagy most visszagondolva, hogyan összegeznéd?*

– Én úgy emlékszem rá – remélem, nemcsak a távolság, az idő miatt érzem megszépítve az akkori helyzetet –, hogy a közművelődés szempontjából, itt Nógrád megyében prosperáló időszak volt, ahogy ezt pár mondattal korábban említettem a múzeum esetében. Egyrészt intézmények kerültek átadásra, másrészt meg új beruházásként is létesültek közművelődési intézmények.

Ezzel párhuzamosan népes, felkészült népművelő gárda látta el a feladatokat az egész megyében. Jelentős rendezvények kaptak lábra, ez időben teljesedett ki Hollókő, amely aztán ennek köszönhetően a világörökség része lett, de említhetem a bánki nemzetiségi napokat, amely rendezvény ekkor nyerte el, öltötte magára új arculatát, újra feléledtek a rárósi napok. Mindez ennek az időszaknak, illetve eredményes törekvéseinknek és munkánknak a gyümölcse.

– *Jött a rendszerváltás, új testületet választottak. Hogyan élted meg pályád utolsó állomását a '90-es években?*

– A megyei közgyűlés vezetése tragédiája volt a közigazgatásnak, a kultúrának meg pláne. A kezdeteket a létszámleépítések jelentették. Nem buktunk bele. Jelentősen csökkent a költségvetésünk, nem buktunk bele. A

rendszerátalakítás után rögtön a viták keresztüzébe kerültem. Fegyelmi feladatokat adni, de semmiféle ürügyet nem tudtak kitalálni. Szóval ez így ment, a lényeg az számomra, hogy a közönség ebből nem vett észre semmit, mert a múzeum tudott működni.

– Ezek után azt is mondhatnám, hogy érthető, ami a nyugdíjazásod körül történt.

– Nézd, 60 éves koromban, saját jogon elmentem nyugdíjba, előtte megkaptam a címzetes igazgatói titulust.

– Aktív pályafutásod során kaptál te tucatnyi kitüntetést is. Melyikre vagy a legbüszkébb és melyik – mondjuk 3–4 áll szívedhez–lelkedhez a legközelebb?

– Valóban sok elismerést kaptam, megmondom, mindegyikre büszke vagyok. A legjobban esett, tehát szívemhez–lelkemhez – ahogy te fogalmaztad – a legközelebb áll a Nagy Iván-díj, amit múzeumi kollégáim – minden külső ráhatás nélkül – nekem szavaztak. Hasonló érzés töltött el, amikor 2004 tavaszán a Magyar Köztársasági Arany Érdem Kereszt kitüntetést vehettem át. De ilyen a Kiváló Népművelő cím és a Madách-díj is, az egyik egy országos, a másik egy megyei kitüntetés. Viszonylag fiatalon kaptam meg a Munkaérdemrend Arany fokozatát, 1983-ban egész addigi munkásságomért. Szorongásos örömet okozott, amikor megkaptam a Salgótarján Díszpolgára címet 2000-ben.

– Könnyen lehet összegezni történelmi pályafutásod: megjelent 12 könyved és több mint kétszáz publikációd: tanulmányok, cikkek, riportok, interjúk.

– Én az utóbbi 200 év történelmével foglalkozom, mert ezt tartom fontosnak. Legalább olyan jelentőségű az elmúlt két évszázad, mint az a korunk, amely a honfoglalással és az államalapítással kezdődött. Vagy legalább olyan fontos, mint amikor az állattenyésztésről áttértünk a földművelésre. Mindegyik óriási minőségi ugrás volt. Az utóbbi 200 évben az a folyamat zajlik, amikor a feudalizmusról áttérünk egy ipari jellegű tevékenységre és a földet is ipari módon kívánjuk megművelni, s ehhez kapcsolódóan egy sor más ipari jellegű tevékenység is kialakul. Úgy tartom, hogy ha az elmúlt 200 év története során akár egy települést, akár egy szervezetet vizsgálunk, annak igazi sajátja – arculata, karaktere stb. – csak akkor derül ki, ha összevetjük az ország más analóg organizmusáival. Történelmi tevékenységemnek mára négy sarkalatos pontja alakult ki (ebben van felfogás, technika, módszer is):

1. A politika történelmének, a politikai konfliktusoknak a vizsgálata.
2. A felvidéki városok, ezen belül is a bányavárosok fejlődéstörténetének vizsgálata.
3. A társadalmi szempontok vizsgálata.
4. Az új motívumok feltárása, szerepének kimutatása a település történetében és fejlődésében.

– *Manapság a polgár, polgárság, polgári társadalom szavak és kifejezések egyre inkább bekerülnek a köztudatba. Számodra mit jelent a polgár szó tartalma?*

– Először is a közösséghez tartozás fontosságát kell kiemelni: olyan szuverén személyiség felépítése szükséges, aki tisztában van szakmai kötődésével, településhez tartozásával, de képes népben, nemzetben is gondolkodni. A sokoldalú kötődésből következően képes az aktív szerepvállalásra. Meg tudja fogalmazni és indokolni a véleményét, képes érdekeinek felismerésére és védelmére, a nyíltság és a nyilvánosság vállalására. A polgár ismeri múltját, és tisztában van azzal, hogy közösséghez való tartozásában a máig érvényes szabadság, egyenlőség, testvériség eszmerendszerből származhatnak csak a viselkedési normái. Egyébként hosszasan lehetne még sorolni a tartalmi jegyeket, de már csak egyet említek, ami napjainkban talán a legfontosabb lenne: a polgár nem feledheti, hogy a közösség tagjaként, lehetőségeihez mérten – az adófizetésen túl – anyagilag is támogassa települését, s ez még akkor is igaz, ha erre ma még viszonylag kevesen képesek.

– *Mintegy nyolc éve, hogy kezdeményezésedre megalakult a Salgótarjáni Polgári Kör, amelynek elnöke, vezetője is vagy.*

– Az volt a célunk, hogy létrehozzunk egy olyan közösséget, amelynek a profilja és feladata értékek védelme és megőrzése (demokratikus közélet, szólás- és vélemény-nyilvánítás szabadsága), valamint a városunkat érintő fontos kérdésekben (kulturális, társadalmi, gazdasági) véleményünk ki nyilvánítása, az említett területeken az ügyek megismerése, megvalósításának segítése, ha kell kritikája, bírálata.

Mindent ki lehet jelenteni, mindent lehet mondani, ha megvan hozzá a kellő érvrendszer. Minden vélemény meghallgatására toleráns vagyok. Azzal együtt vagy éppen azért, mert negyven éve Salgótarjában élek, ez idő alatt kialakult Salgótarján-képem, amely többnyire visszavezet a történelembe, de nagyon konkrét tapasztalataim is vannak természetesen, ami miatt ez a külön-kép ki tudott alakulni, elsősorban a fejemben, a gondolkodásomban. Azt hiszem, teljesen jogos észrevenni és észrevételezni: Salgótarján pillanatnyilag abban a helyzetben van, hogy még nem látszódik pontosan, hogy milyen lesz az az irány, amely jellemezni fogja. Abban látom az első gondot, hogy nem pontosult, nem tisztult le a kép azokon a fórumokon, ahol dönteni kellene. Itt még nagyon komoly cselekvésre, összefogásra van szükség. A Salgótarjában élő értelmiségnek is a cselekvésre kell figyelni, és nem a siránkozásra.

– *Az értelmiséggel mindig baj volt Tarjában. Most pedig az a probléma, hogy erőtlén a hangja?*

– Van ebben igazság bizonyára. Volt és van ma is egy bizonyos tartózkodás az értelmiségiekkel szemben itt Nógrád megyében, és Salgótarjában is. Az

elmúlt kétszáz év történelmi tapasztalatai azt mutatják, hogy mindig többen mentek felsőfokú tanintézetekbe, és végeztek felsőfokon, mint amennyi fiatal a megye vissza tudott fogadni. Ennek következtében a helyi értelmiség kötődése nem racionalizálódott. A fiatalok többségének a szülő, a rokonság az intenzív szál, és nem a város, és főleg nem az értelmiségi számára vonzó feladatok megoldásának a szükségessége. Ez volt az egyik oka az értelmiség elvándorlásának is, ide értve most az egzisztenciális tényezőket is. Tehát sem a feladat, sem a kereset nem volt elég vonzó és talán még ma sem az.

Az is tény, hogy abban a történelmi időszakban, amikor fokozott igény jelentkezett az értelmiség irányába – gondolok itt az ipari forradalom korszakára, a bányászat, a kohászat dinamikus fejlődésére – az a fiatal vagy akár idősebb értelmiségi szakember, aki idejött, az tulajdonképpen feladatra érkezett. Amikor elvégezte szerződésben vállalt feladatát – ha most nagyon sematikusán nézzük – fogta magát és továbbállt. Miért maradt volna? Senkihez, semmihez nem kötődött vállalt és elvégzett munkáján kívül. Ezzel csak azt akartam jelezni, hogy az értelmiségnek az a funkciója, ami a hagyományok átörökítésében, a mindennapok szokásainak értelmiségi szintű megélésében manifesztálódik – nem játszott szerepet.

– *Mit tartasz a város lényegének, erősségének és gyenge pontjainak?*

– Salgótarján lényeges jegyének tartom a sokféleséget. Azt gondolom, minél színesebb egy település, annál inkább életrevaló, persze, ha a sokféleséghez kellő kohézió is társul. Úgy látom, a történelmi tapasztalatok alapján, hogy minden valamirevaló település, város sok színnek ad lehetőséget, hogy éljen, megjelenjen, megmutassa magát. A mai Salgótarján erősségét abban látom, hogy a rendszerváltás után kialakult válsághelyzetben talpon maradt. A válság okai egyrészt és elsőként az országos gazdasági krízis következményeiben kereshetők, másrészt a rendszerváltás utáni első városvezetés bizonyos fajta koncepcióhiányában, tétovaságában, hezitálásában. Én úgy látom, hogy '94 után sikerült megállítani a válság elmélyülését. 1993-ban volt a krízis mélypontja, addig a városvezetés semmiféle érdemi kezdeményezést és intézkedést nem produkált, amire felfigyelt volna a városlakó, s érzékelte volna a hatást.

Tehát 1994-től tapasztalok valamiféle kedvező irányú elmozdulást. Ugyanakkor nem gondolom, hogy ebből meg lehet élni. Talán elindult a város egy bejárható fejlődési pályán, de tudni kell, ez nem megy majd automatikusan végbe, ezt senki ne várja. Alapvető, hogy az itt élő emberek nagy része még nem vagy csak alig érzi a változást, a fejlődést, ezért mérsekeltnek tartja a fejlődés ritmusát, hiányolja a nagyobb dinamizmust. Ezt tartom magam is a város gyengeségei közül a leglényegesebbnek. Én is úgy gondolom, hogy nagyobb és szakszerűbb lépésekre lenne szükség annak

érdekében, hogy a város hagyományaihoz méltóan tudja magát megmutatni. A kontúrok kialakultak, azt is mondhatnám, a dolog verbálisan rendben van, csak éppen a kinyilatkoztatásokat erőtlen intézkedések követték. Ugyanakkor azt is gondolom, hogy nem a város önkormányzatától, testületeitől és vezetőitől kell várni minden elhatározást, intézkedést, hanem oda is el kellene jutni, hogy a civilszervezetek és a városlakók sokasága mondja azt, mi erre akarunk menni, ezt akarjuk tenni, így akarunk élni. Vagyis újra csak a közösségi összefogás szerepére apellálok.

– *Végezetül kérdezhetnék-e mást, mint azt, hogy min dolgozol, milyen céljaid, terveid vannak a közelebbi és távolabbi időkben?*

– Elég sok tervem van, nem tudom, mennyit tudok majd megvalósítani belőlük. Az első, hogy úgy '89 tájékán elkezdtem a saját életút összegzését, ezt fontosnak tartom.

– *Önéletrajz-írásra gondolsz, vagy önéletrajzi ihletésűre?*

– Nem, nem, inkább esszészerű írásra, amelynek a célja az, hogy elhelyezzem magamat, a családomat abban a világban, amelyben éltünk és élünk. Ez azért is lehet érdekes, mert bizonyos fajta lenyomatát képezi annak az ötven, hatvan évnek, ami a hátam mögött van. Azért is fontos, mert megígértem Gábor fiamnak, a feleségemnek, Magdusnak.

A másik tervem életút vizsgálat, aminek egy első része meg is jelent a *Palócföldben*, ezt be akarom fejezni, illetve újabb hasonlót akarok készíteni. Az *Eszmék* című kötetemben a politikusokat elemeztem, ebben néhány más személyiséget, érdekes embert. Azt is vizsgálnám, milyen lehetőségek voltak a fiatal nógrádi tehetségek előtt és mit választottak. Ezt próbálok majd összefoglalni.

Aztán van még egy-két gondolatom, tervem, de azok még elég homályosak. No, de hát tervekből nekem egyelőre ennyi elég.